

EGYPT 1971 – ANWAR AS-SĀDĀT A JEHO KONTRAREVOLUČNÝ PREVRAT

EGYPT 1971 – ANWAR AS-SĀDĀT AND HIS COUNTER-REVOLUTIONARY COUP

*Karol R. Sorby*¹

Keď Džamāl ʿAbdannāšir zomrel, egyptský režim stratil svoj pevný a stabilizačný prvok. Jeho osobná charizma poskytovala režimu najväčšiu oporu. Jeho nečakaná smrť 28. septembra 1970 otvorila obdobie neistoty, keďže nová éra bola poznačená plazivým ústupom od zásadných pilierov dovtedajšej egyptskej domácej aj zahraničnej politiky. Na spoznanie povahy cieľov, prostriedkov a štýlu politiky nového prezidenta Anwara as-Sādāta, je nutné sústrediť sa na to ako vnímal medzinárodnú a regionálnu politiku, postoj supervelmocí k uvoľňovaniu medzinárodného napätia, vojenskú rovnováhu medzi Izraelom a arabskými štátmi a medziarabské vzťahy. Anwar as-Sādāt mal vlastné metódy na manipuláciu s nátlakom vyvíjaným na Egypt a využíval dané možnosti na tvorbu politiky tak na domácej, ako aj na regionálnej a globálnej úrovni.²

Kľúčové slová: zahraničná politika, medzinárodné konflikty, rokovania, Anwar as-Sādāt, Egypt, Izrael

When Jamāl ʿAbdannāšir died, the Egyptian regime lost its solid stabilization element. His personal charisma provided the regime with the greatest support. His unexpected death on 28 September 1970 opened up a period of uncertainty, as the new era was marked by a creeping retreat from the fundamental pillars of Egypt's domestic and foreign policy at the time. In order to understand the nature of the goals, means and style of the policy of his successor Anwar as-Sādāt, it is necessary to focus on his perception of international and regional politics, including for example, the moves of the superpowers towards détente, the military balance between Israel and the Arab countries; and competition within the Arab world. Anwar as-Sādāt created his own methods of manipulating the constraints on Egypt and using his capabilities in developing foreign policy at the local, regional and global levels.

¹ Prof. PhDr. Karol R. Sorby, DrSc. Vedúci vedecký pracovník Ústavu Orientalistiky SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, e-mail: karol.sorby@savba.sk

² Štúdiá bola vypracovaná v ÚO SAV v rámci projektu VEGA- 2/0027/22.

Key words: foreign policy, international conflicts, negotiations, Anwar as-Sādāt, Egypt, Izrael
JEL: F51, Y80

1 Úvod

Cieľom článku je objasniť pozadie zmien vo vnútornej aj zahraničnej politike Egypta, ktoré sa začali prejavovať po zvolení Anwara as-Sādāta za prezidenta. Text je výsledkom analýzy vedeckých a odborných prác zahraničných autorov západnej aj východnej proveniencie v konfrontácii s prácami arabských autorov, tak vedeckých, ako aj svedectiev (memoárov) politických a vojenských osobností Egypta. Ambíciou článku je pomocou chronologického výkladu ukázať, ako v relatívne krátkom čase dochádzalo k postupnej demontáži revolučných zmien a plánovaného hospodárstva, ktorá po vojne v roku 1973 vyústila do tzv. „politiky otvorených dverí“ a zhoršovaniu sociálnych pomerov v Egypte.

Prvé obdobie novej éry bolo charakterizované kontinuitou. Anwar as-Sādāt riadenie vlády zveril do rúk dlhoročného ministra zahraničných vecí Maḥmūda Fawziho (As-Sādāt 1978, s. 219; Hajkal 1993, s. 60), ktorý bol už na dôchodku, ale jej zloženie sa nezmenilo od roku 1968, keď ju viedol bývalý prezident (Rubinstein 1977, s. 131-132). Nový prezident spočiatku nápadne dával najavo, že jeho vláda je pokračovaním predošlej, ale už sa pripravoval na zmenu nāširovskej politickej línie (Gombár 2021, s. 622). Vláda prijala niekoľko opatrení na prospech chudobných vrstiev spoločnosti: znížila ceny niektorých tovarov ako cukor, čaj a olej na varenie, dala opravovať cesty a pokúšala sa podporiť zadlžený systém verejnej dopravy. Spustila aj opatrnú politiku zmierenia sa s buržoáziou zastavením procesov vyvlastňovania jednotlivcov a rodín a navracaním majetkov odňatých v minulosti. Ironicky, v mene pokračovania nāširizmu sa v podstate začala denāširizácia (Mansfield 1992, s. 297). Navyše smrť Džamāla cAbdannāšira otvárala perspektívy „miernejšej“ egyptskej zahraničnej politiky voči Západu (Freedman 1982, s. 41). Aj keď sa neskôr ukázala nesprávnosť viacerých východísk a hodnotení, táto koncepcia takmer tri roky slúžila na odôvodňovanie proamerickej politiky zameranej v prvom rade na oslabovanie sovietskeho vplyvu v Egypte, poukazom na veľké dodávky amerických zbraní do Izraela (Sorby 2014, s. 239). Najväčším problémom nového prezidenta, s ktorým bol konfrontovaný počas prvého obdobia svojho funkčného obdobia boli snahy skupiny popredných politikov riadiť domácu aj zahraničnú politiku v mene nāširizmu.

Anwar as-Sādāt už krátko po nástupe do funkcie pochopil, že ak by sa mal arabsko-izraelský konflikt vyriešiť spravodlivo, ďalšia vojna s Izraelom, aj keď len v obmedzenom rozsahu, bude nevyhnutná. Preto si vytýčil konkrétne úlohy: 1) zaistiť pre Egypt nevyhnutné zbrane; 2) nastoliť regionálnu stabilitu; 3) zlepšiť politickú, hospodársku a spoločenskú situáciu; 4) vytvoriť priaznivý obraz Egypta v očiach Západu; 5) neutralizovať USA vo vzťahu k akémukolvek konfliktu medzi Egyptom

a Izraelom (El-Hussini 1987, s. 192). V oblasti zahraničnej politiky stanovil hlavné smery, v ktorých čiastočne nadväzoval na svojho predchodcu a čiastočne vybral nové prístupy.

Anwar as-Sādāt v politickej práci s inými bežne využíval úskoky a podvod. Bol podráždený keď s ním niektorý vysoký dôstojník diskutoval v prítomnosti iných veliteľov, keďže nemal dostatočné vojenské odborné znalosti, alebo mu chýbala potrebná orientácia v preberaných témach. Najčastejšie prerušil diskusie tým, že ukončil zasadnutie skôr ako dospelo k určitému rozhodnutiu (Fawzī 1986, s. 132). Radšej počúval druhých akoby sa sám vzdelával alebo denne sledoval správy a študoval výskumy alebo názory iných. Oproti svojmu pracovitému predchodcovi bol v podstate lenivý (Mazhar 1997, s. 32). Hlavnému veliteľovi armády dal najavo, že si neželá študovať dlhé správy, tobôž sa k nim písomne vyjadrovať, takže materiály, ktoré mu posielali nemajú presahovať desať-pätnásť riadkov vo forme informácie a nie na zaujímanie postojov alebo vydávanie rozhodnutí (Fawzī 1986, s. 132).

Anwar as-Sādāt však vycítil svoju príležitosť: s pomocou popularity, za ktorú vďačil prezidentskému úradu a s podporou armády, ktorej sa v zmysle ústavy stal najvyšším veliteľom, sa rozhodol postupne odstrániť všetkých svojich potenciálnych rivalov (Sorby – Sorby 2011, s. 15). Plán pripravovanej vojenskej operácie proti Izraelu nepoznal, preto bolo nutné poskytnúť mu priestor na oboznámenie sa s jeho podrobnosťami skôr ako schváli jeho realizáciu. Minister obrany generálplukovník Muḥammad Fawzī ho musel zasvätiť do plánu vypracovaného na základe vyhodnotenia všetkých faktorov. Počas prvých mesiacov nový prezident nenamietal proti vojenským a politickým odhadom, na ktorých bol založený pôvodný plán a podporoval ho (Rijād 1986, s. 93-94). Vyjadrenie záväzku pokračovať v politike predchodcu malo za cieľ upokojiť domácu i zahraničnú scénu; ako sa zakrátko ukázalo, v skutočnej politike došlo k významným zmenám.

2 ROZDIELNE KONCEPCIE ĎALŠIEHO VÝVOJA

Nečakaná smrť Džamāla °Abdannāšira nepochybne ovplyvnila odsunutie termínu začatia oslobodzovacích operácií. Revolučné udalosti v Sudáne (máj 1969) a v Líbyi (september 1969) pozmenili situáciu v arabskom tábore. Anwar as-Sādāt, v snahe vyhnúť sa zodpovednosti za vydanie očakávaného rozkazu k boju za oslobodenie okupovaného územia, začal sa heslom celonárodného boja skrývať za chiméru formujúceho sa Arabského zväzu (As-Sādāt 1978, s. 229). Podľa jeho názoru, bolo treba najprv zaistiť opatrenia týkajúce sa podmienok zjednotenia, a preto začal povzbudzovať a pobádať zainteresované štáty na schôdzu kde sa mali prediskutovať prípravy na realizáciu tohto projektu (Al-Imām 2000, s. 161). Tvrdil, že čaká na kolektívne rozhodnutie všetkých štyroch štátov budúceho Zväzu, hoci vedel, že taký projekt nie je reálny, keďže Líbya a Sudán sa od začiatku nezúčastňovali na plánovaní, príprave a riadení vojenských operácií. Cieľom Anwara as-Sādāta pri

kreovaní spoločného štátu bol taktický manéver na zatahnutie ústavných a politických orgánov ako aj egyptskej verejnosti do príprav na realizáciu tohto projektu a odvedenie ich pozornosti od hlavnej úlohy, ktorou bolo uskutočnenie zápasu za oslobodenie územia (Fawzī 1986, s. 132). Okrem toho začal dávať najavo, že dáva prednosť vláde jednotlivca pred kolektívnym vedením (Ansari 1987, s. 159).

Vzťah sovietskeho vedenia k Anwarovi as-Sādātovi od jeho nástupu do funkcie bol poznačený nedôverou a pochybnosťami. Hoci pre nich nebol neznámy, prevládala názor, že v bývalej Rade revolučného velenia patril k pravému krídlu a hoci bol pochlebovačom svojho predchodcu, nepatrila k bojovníkom za pokrokové spoločenské zmeny. Panoval názor, že v egyptskom vedení prebieha tichý zápas medzi pravícou a ľavicou, konkrétne medzi Anwarom as-Sādátom a °Alīm Šabrīm, ktorý však nebol „mužom Moskvy“ v Káhire, ako ho niektorí označovali. Podľa Muḥammada Hajkala sa cítil povolaný pokračovať v politike Džamāla °Abdannāšira, od ktorej sa nový prezident pomaly vzdaloval (Hajkal 1993, s. 134-135). Sovietski predstavitelia sa zároveň presvedčili, že °Alī Šabrī nie je vodcom „ľavého krídla“ ako sa domnievali, ale ľavica pozostáva z mnohých rozptýlených, nekoordinovaných skupín.

Od konca októbra 1970 sa vo vedení štátu začali ukazovať dve rozdielne koncepcie. Vysokí stranícki a štátni predstavitelia, neskôr zjednodušene označovaní ako skupina °Alīho Šabrīho alebo „mocenské centrá“, sa hlásili k návratu k politike uplatňovanej v 60. rokoch: v domácej politike k spriemyselnovaniu krajiny, štátnemu socializmu, postaveniu ASZ nad ostatné mocenské orgány ako vláda a armáda. V zahraničnej politike mali vyhranený nepriateľský postoj k agresívnemu Izraelu a obhajovali spojenectvo so ZSSR. Na druhej strane bol prezident a jeho podporovatelia, ktorí túto politiku prijímali s veľkou rezervou: tí naliehali na diplomatické otvorenie sa Západu s odôvodnením, že izolácia oberá Egypt o možnosť výberu. Skupina °Alīho Šabrīho kontrovala tvrdením, že očakávať diplomatickú podporu USA je ilúzia, pokiaľ sa Egypt nevráti ku kapitalistickému systému. Mnohí z okolia prezidenta boli známymi nositeľmi konzervatívnych hospodársky a spoločenských názorov. Napr. Sajjid Mar'ī sa v 60. rokoch stal terčom kritiky ľavičiarov pre jeho obhajobu práv veľkých vlastníkov. Prezident tým, že vracal mnohé majetky skonfiškované veľkostatkárom, dal najavo, že je podobného zmýšľania (Hinnebusch 1985, s. 42).

Anwar as-Sādāt, aby sa oslobodil od obmedzení vytváraných jeho politickými rivalmi, podnikol niekoľko krokov, ktoré mali za cieľ získať si podporu revolúcií odcudzenej časti egyptskej spoločnosti. Na prvom mieste programu bola reorganizácia ASZ, ale každý pokus v tomto smere narazil na pevne usadených vodcov a minister vnútra Ša'rawī Džum'ā mu oponoval poukazom na fakt, že volebné obdobie členov vyšších orgánov sa ešte neskončilo. Prezident sa preto sústredil na získavanie podpory prostredníctvom národného zhromaždenia a plánoval neutralizovať stranický vplyv v armáde. V rámci stratégie na získanie spoločenskej podpory sa zamerával na vidiecke

elity a 20. decembra 1970 vydal dekrét o ukončení vyvlastňovania pôdy a jej navrátení pôvodným majiteľom, čo postihnuté majetné vrstvy vrelo privítali (Ansari 1987, s. 159). Po tomto dekréte nasledovali jeho ďalšie pokusy vo vláde a národnom zhromaždení na získanie zákonného krytia na uplatňovanie procesu uvedeného v dekréte, ktoré ďalej vyostrovali vzťahy medzi ním a *nāširovskými* straníckymi elitami.

Nasledoval pomalý, ale postupujúci proces od Anwara as-Sādāta ako pasívneho prezidenta, do ktorého rúk politická štruktúra vkladá moc a ktorému diktuje činnosť, k aktívnemu prezidentovi, ktorý preberá iniciatívu, buduje si politickú podporu a získava popularitu a moc. Čím bol iniciatívnejší, tým viac sa spolunositelia moci sťažovali a čím viac sa sťažovali, o to viac spojencov získaval. Časť tlače to vítala ako zábezpeku osobnej slobody a bezpečnosti pre všetky osoby za všetkých podmienok a záruku práva na súdnu ochranu. Bol to konkrétny krok smerom k otvorenej spoločnosti, ktorý sa *nāširovcom* ani ľavici nemohol páčiť. Prezident si však hľadal voličstvo, pretože hlavné mocenské centrá v egyptskej spoločnosti mu neboli prístupné. Bezpečnostné služby, strana ASZ a dokonca ani kabinet neovládal. No dohľad však bol elektorát z iných vrstiev. Jeho legitimita spočívala iba na výsledku volieb. Bez ohľadu na kolektívne vedenie, bol to Anwar as-Sādāt, ktorý v referende získal milióny hlasov, on vyhlásil zníženie cien, on predĺžil prímerie s Izraelom, on rozhodol o zmene vyvlastňovania a on prijal kroky na vyváženie egyptskej zahraničnej politiky voči USA (Cooper 1982, s. 67-68).

Anwar as-Sādāt podnikol niekoľko riskantných ťahov. Keby bol na začiatku ohlásil ústup od socializmu, bol by si znepriatelil ľavicu, ale v prospech tohto smerovania ukazovali tri faktory: 1) vedenie ASZ bolo v radoch ľavice nepopulárne; 2) hoci prezident bol vnímaný ako liberál, nikto neveril tomu, že by bol vazalom záujmov súkromných podnikateľov a veľkostatkárov, a preto bolo ťažko napádať ho ideologicky; 3) ešte stále neodvrhol socialistický model hospodárstva (to prišlo o tri roky neskôr), ale v roku 1971 sa ešte hlásil k plánovanému hospodárstvu (Beattie 2000, s. 74-75).

3 SNAHA PREZIDENTA ZBAVIŤ SA KOLEKTÍVNEHO VEDENIA

Postupom času sa Anwar as-Sādāt čoraz nástojčivejšie snažil vymaniť zo systému kolektívneho vedenia, s ktorým na začiatku súhlasil, preto začal diskrétno uskutočňovať politiku nezávislú od Najvyššieho výkonného výboru ASZ a oslovovať nespokojné skupiny (Cook 2014, s. 119). Skupina cAlīho Šabriho mala spočiatku výhodu, keďže jej členovia stáli na čele mnohých kľúčových mocenských orgánov, vrátane mocenských. Svoj vplyv prostredníctvom týchto väzieb uplatňovala aj na širokú základňu. Prezident mal spočiatku k dispozícii len svoju kanceláriu a prezidentskú gardu, ale ako hlava štátu mal ústavnú moc nad armádou, políciou a ASZ. Situáciu mu komplikoval fakt, že na čele týchto orgánov neboli jeho

sympatizanti. Anwar as-Sādāt však nečakal so založenými rukami a začal nadväzovať styky s nižšími kádrami, aby svojich rivalov odrezal od základne (Hinnebusch, 1985, s. 43).

Realizácii cieľov Anwara as-Sādāta, upevnenia jeho vlastnej moci a spolu s tým aj konečnému potvrdeniu panstva pravého krídla buržoázie a byrokracie prekážala – na rozličných úrovniach štátneho aparátu a politického systému – prítomnosť prívržencov naširovskej pokrokovej prestavby spoločnosti. Zbaviť sa ich sa preto stalo jeho prvoradou úlohou. Štátny a politický systém počas posledných rokov predošlej vlády bol postavený na spolupráci celého radu dôležitých inštitúcií, ktoré sa nazývali centrami moci. Na čele tohto systému stál prezident republiky. Do tohto systému patril ASZ – jediná masová politická organizácia v štáte, na čele ktorej bol ústredný výbor. ÚV ASZ riadil Najvyšší výkonný výbor, v ktorom boli: Ḥusajn aš-Šāfīʿī, ʿAlī Ṣabrī, Maḥmūd Fawzī, ʿAbdalmuḥsin Abū-n-Nūr, Kamāl Ramzī Istīnū (Stino), Labīb Ṣuqajr, Dījāʿaddīn Dāwud; ďalej deväť ministrov, ktorí zastupovali vládu: Maḥmūd Rijād, Šaʿrāwī Džumʿa, Amīn Huwajdī, Muḥammad Fāʿiq, Muḥammad Fawzī, Ḥasan Tuhāmī, Saʿd Zājīd, Sāmī Šaraf a Muḥammad Ḥasanajn Hajkal. Anwar as-Sādāt sa stal jeho členom až ako viceprezident (Fawzī, 1986, s. 147).

Prezidentov ústup od spôsobu vládnutia jeho predchodcu a od kolektívneho vedenia sa prejavoval čoraz zreteľnejšie. Potreboval dosiahnuť zmeny v politických a ústavných orgánoch tak, aby osoba prezidenta bola jediným ústavným orgánom s právom prijímať rozhodnutia. Preto v tomto období hľadal spôsob ako sa zbaviť spolupracovníkov, ktorí obmedzujú jeho vládnutie. Jedinou cestou ako to dosiahnuť bola zmena formy štátu a konštituovanie nových orgánov moci. Najlepšou cestou k realizácii tohto plánu sa mu javil navrhovaný projekt zjednotenia Egypta, Sýrie, Líbye a Sudánu (Maḥzar 1997, s. 49). V súlade s plánom na vytvorenie arabskej federácie Anwar as-Sādāt pozval do Káhiry sýrskeho prezidenta a ďalšie dve hlavy štátov, signatárov *Tripolskej charty*³, aby uzavreli druhé kolo rokovaní o vojensko-politickej situácii po 5. februári 1971, keď sa skončí druhé predĺženie prímeria a tiež kvôli dohode realizačných krokov pre zavŕšenie formy zjednotenia štyroch štátov. Stretnutie Anwara as-Sādāta, Muʿammara al-Qaddāfīho, Džaʿfara an-Numajrīho a Ḥāfīza al-Asada a ich delegácií sa uskutočnilo v dňoch 21.-22. januára 1971. Ḥāfīz al-Asad prišiel na stretnutie do Káhiry po prvý raz ako prezident Sýrie. Sudánska delegácia však opäť potvrdila svoj predošlý rezervovaný postoj s odôvodnením, že skôr ako sa prijímú kroky k zjednoteniu, musí sa uskutočniť hospodárska integrácia (Fawzī 1986, s. 163).

³ Išlo o rámcovú dohodu, ktorú uzavreli Džamāl ʿAbdannāšīr, Muʿammar al-Qaddāfī a Džaʿfar an-Numajrī s výhradami, 27. decembra 1969. Jej hlavným cieľom bolo zaistiť bezpečnosť mladého líbyjského režimu spojenectvom so susedmi, Egyptom a Sudánom. Ďalší postup sa mal dohodnúť neskôr v Káhire (Ad-Dīb 1986, s. 399-402).

Výsledok stretnutia bol rozpačitý a prítomní sa nemohli zbaviť dojmu, že vedúca úloha Egypta, ktorú zosobňoval zosnulý egyptský prezident, sa vytratila a Sýria a Líbya dávali prednosť oslobodzovaciemu boju. Západné štáty a Izrael z toho nadobudli dojem, že myšlienka zjednotenia má byť východiskom na prekonanie následkov regionálnej zmeny po strate arabského vodcovstva v osobe Džamála cAbdannāšira, ktoré viedlo k rozpadu vedenia a koordinovaného arabského postupu proti Izraelu. Zmena sa prejavila najmä rozpadom východného frontu a zánikom účinnosti palestínskeho odboja na jordánskom fronte po kríze v septembri 1970. Vývoj v egyptskom straníckom a štátnom vedení však naznačoval, že presadzovanie tohto projektu, má pre Anwara as-Sādāta veľký význam v súvislosti s prípravou novej ústavy (Al-Imām 2000, s. 176.)

4 SNAHY O UKONČENIE ARABSKO-IZRAELSKÉHO KONFLIKTU DOHODOU

Anwar as-Sādāt v snahe uzavrieť blízkovýchodný konflikt dohodou, obozretne využíval všetky otvorené cesty. Prvou z nich bol obnovený pokus osobitného splnomocnenca OSN Gunnara Jarringa dostať sa von zo slepej uličky. Možnosť opätovného otvorenia Suezského prieplavu bola od začiatku roku 1968 často otváranou témou ako jednej z možností čiastkového urovnania, ktoré by mohlo viesť ku konečnej dohode. Koncom roka sa izraelská vláda už musela zmieriť so skutočnosťou, že Egypt nestiahne žiadne batérie rakiet na líniu pred 7. augustom 1970, a tak ustúpila (Riad 1981, s. 146). Jej rozhodnutie z 28. decembra 1970 o obnovení nepriamych rokovaní s Egyptom prostredníctvom Gunnara Jarringa, oživilo nádeje na pokrok v mierovom urovaní (Rubinstein 1977, s. 136). Abba Eban, izraelský minister zahraničných vecí to komentoval slovami, že „tak Nixon, ako aj Rogers sú presvedčení – celkom správne – že Izrael by mal vytriezvieť zo svojho víťazného opojenia zo šesťdňovej vojny a začať pracovať na stratégii prispôsobenia sa na Blízkom východe. Podľa nich, boje, ktoré môžu zatiahnuť USA do neželanej konfrontácie so ZSSR, sa musia skončiť“. (Eban 1992, s. 488). Hoci izraelská premiérka Golda Meirová odolávala niekoľko mesiacov, musela nakoniec súhlasiť s prímerím (Tyler 2012, s. 214).

K predstaviteľom ZSSR bolo treba pristupovať iným spôsobom. Keď Izrael nebol ochotný stiahnuť sa, Anwar as-Sādāt musel rátať s obnovením bojov, aj keď nie bezprostredne po vyprenaní prímeria, tak v dohľadnej budúcnosti. Keďže prímerie malo vypršať 7. marca 1971, prezident sa obával, že keby obnovil boje, Izrael by mohol bombardovať Vysokú asuánsku priehradu, čo by spôsobilo katastrofálnu povodeň. Očakával, že lodné dodávky sovietskych rakiet proti nízko letiacim cieľom prídu v dohodnutom termíne 18.-22. februára a bude ich dosť na obranu Vysokej priehrady aj viacerých životne dôležitých mostov v Hornom Egypte. No neprišli ani dodávky ani vysvetlenie (Israeli 1985, s. 67). Prezident potreboval záruky, že ZSSR ho podporí, a tak 1. marca 1971 odletel tajne, bez pozornosti médií, do Moskvy, kde viedol dvojdňové intenzívne rokovania (Hajkal 1993, s. 169). Chcel požiadať o vypracovanie

spoločnej vojensko-politickej stratégie, aby sa Egypt vo výzbroji dostal na rovnakú úroveň s Izraelom a o zabezpečenie nerušeného prúdu zbrojných dodávok (Fawzī 1986, s. 151-152; Hajkal 1975, s. 112).

Hlavným cieľom prezidenta bolo presvedčiť sovietskych vodcov, aby Egyptu dodali ofenzívne zbrane na odstrašenie Izraela od ohrozovania životne dôležitých objektov v egyptskom vnútrozemí, čo by mu pomohlo splniť sľub, že rok 1971 bude v arabsko-izraelskom konflikte „rokom rozhodnutia“ (El-Hussini 1987, s. 195). Prvé stretnutie, počas ktorých prezident hovoril o požiadavkách a tlmočil postoj Egypta a sovietski vodcovia žiadali doplňujúce vysvetlenia k jeho mierovej iniciatíve, trvalo tri hodiny (Fawzī 1986, s. 152). Skončilo sa príslubom Leonida Brežneva, že Egypt dostane rozličné druhy zbraní (As-Sādāt 1978, s. 233). Na druhom stretnutí L. I. Brežnev čítal rozhodnutie sovietskeho vedenia so všetkými podrobnosťami. Keď začal hovoriť o sústredení raketami vyzbrojených stíhacích bombardérov dlhého doletu v Egypte za podmienky, že budú pod velením vedúceho zboru sovietskych poradcov v Egypte, Anwar as-Sādāt ho prerušil námietkou, že to nemôže prijať (Finklestone, 1996, s. 71). Povedal: „Predstavte si, že Izraelčania opäť bombardujú ciele v egyptskom vnútrozemí. Očakáva sa odo mňa – ako hlavy nezávislého štátu – že budem čakať na povolenie z Moskvy, kým vydám rozkaz na odvetu?“ (Hajkal 1975, s. 112). Leonid Brežnev prerušil čítanie zvyšku rozhodnutia a stretnutie sa zmenilo na ostrú výmenu medzi as-Sādātom a sovietskymi predstaviteľmi (As-Sādāt 1978, s. 233), takže Brežnev nedokončil prezentáciu zvyšku schválenej správy. Počas rozlúčky as-Sādāt požiadal Brežneva, aby spomínané lietadlá neboli rozmiestnené na území ZAR, na čo dostal odpoveď: „ako si želáte“ (Fawzī 1986, s. 152). Sovietska strana označila toto stretnutie v Moskve za stretnutie, na ktorom sa vytrácala dôvera a vznikali pochybnosti (Fawzī 1986, s. 153).

Ukazuje sa, že sovietski vodcovia boli znepokojení zámermi prezidenta a chceli si ujasniť či obidve strany pochopili vhodné možnosti a ich dôsledky. (Israeli 1978, s. 35). Neboli nadšení novou vojnou na Blízkom východe, lebo sa nachádzali v štádiu vrcholiacich príprav na 24. zjazd KSSZ, na ktorom mal byť oficiálne ohlásený nástup éry uvoľňovania napätia v medzinárodných vzťahoch. Preto sa snažili vyhnúť prerušeniu prímeria. Neboli si istí pokiaľ chce Anwar as-Sādāt zájsť v zlepšovaní vzťahov s USA. Možno prijať aj tvrdenie, že Anwar as-Sādāt cestou do Moskvy uchoпил iniciatívu riskujúc námietky oponentov, pretože musel získať uistenie o pokračujúcej podpore a presvedčiť skeptické sovietske vedenie, že je nútený ukončiť prímerie. Hoci ukončenie prímeria nebolo sovietskym vodcom po vôli, prijali stanovisko Anwara as-Sādāta, že od toho závisí jeho dôveryhodnosť doma. Správy o zvýšených sovietskych zbrojných dodávkach v marci a v apríli 1971 naznačujú, že Moskva uznala prezidentovu požiadavku na ďalšie dodávky zbraní a lietadiel, vrátane

menšieho počtu vylepšených stíhačiek MiG-21s, aby prejavila podporu a rozptýlila egyptské znepokojenie, že sovietsko-americké uvoľňovanie pôjde na úkor Egypta.⁴

Keď sa v Moskve 31. marca 1971 začal 24. zjazd KSSZ, do ZSSR odcestovala egyptská delegácia ASZ, ktorú viedol jeho generálny tajomník °Abdalmuhsin Abū-n-Nūr. S ňou cestoval aj Sāmī Šaraf, ktorý niesol osobné posolstvo (rukou písaný list) Anwara as-Sādāta Leonidovi Brežnevovi o dvojstranných vzťahoch medzi Moskvou a Káhirou (Fawzī 1986, s. 153). Na žiadosť prezidenta Sāmī Šaraf predniesol L. I. Brežnevovi jeho želanie, aby egyptsko-sovietske vzťahy boli ukotvené zmluvou medzi obidvoma štátmi. Následne 1. mája prišla z Moskvy správa, podpísaná tromi najvyššími sovietskymi predstaviteľmi, Brežnevom, Kosyginom a Podgorným, v ktorej bola vyjadrená ochota sovietskej strany podpísať zmluvu o priateľstve s tým, že konzultácie o texte zmluvy sa môžu okamžite začať (Heikal 1978, s. 227).

5 ZVÄZ ARABSKÝCH REPUBLÍK – ZÁSTUPNÁ TÉMA

Na niekoľkých stretnutiach medzi 14. a 17. aprílom 1971 boli dopracované podrobnosti novej arabskej federácie. Na papieri bol zriadený Zväz arabských republík zo Sýrie, Egypta a Líbye s pozvaním pre Sudán. Na týchto stretnutiach Anwar as-Sādāt jasne vystupoval ako jediný vodca Egypta, takže °Alī Šabrī nadobudol presvedčenie, že predstava kolektívneho vedenia sa vytráca. Bol jasne proti únii a poukazoval na skutočnosť, že prezident presadzovaním vstupu Egypta do únie prekračuje svoje právomoci (Al-Imām 2000, s. 176). Anwar as-Sādāt si to nevšímal a nemal na to ani dôvod. Nielenže prijal rozhodnutie napriek námietkam, čím otvorene zbúral ilúziu o jednote a konsenze, ale získal veľký osobný zisk.

V Tripolise sa 17. apríla 1971 uskutočnilo parafovanie dohody medzi Egyptom, Sýriou a Líbyou o vytvorení Zväzu arabských republík (Imām 1983, s. 179-180). To, že Anwar as-Sādāt pristúpil k takému vážnemu rozhodnutiu ako je zjednotenie s inými arabskými štátmi bez predošlého rokovania s ďalšími predstaviteľmi režimu, mnohých z nich zarazilo. Nechať tento prezidentov krok bez pozornosti, znamenalo súhlasiť s možným opakovaním jednostranného rozhodovania, a tak dobrovoľne odstúpiť od koncepcie rozdelenia moci medzi najvyššími orgánmi štátu. Navyše, vytvorenie ZAR by prezidentovi vytvorilo priestor na uskutočnenie plnej reorganizácie najvyšších orgánov moci v štáte, kde väčšina ešte stále bola v rukách jeho konkurentov. Neprijemnou komplikáciou pre naširovcov bolo to, že na celoegyptskej úrovni nemohli otvorene vystúpiť proti plánu prezidenta na vytvorenie federácie, aby im nevytkli, že sa stavajú proti presadzovaniu arabskej jednoty, jednej zo základných postulátov naširizmu (Kňazev 1986, s. 30-31). Z tohto dôvodu °Alī Šabrī a jeho skupina odmietli vyniesť túto otázku na široké posudzovanie s odôvodnením, že zatiahnutie nás do tejto záležitosti môže vyvolať neporiadky

⁴ Denník *The New York Times*, 11 April 1971.

a anarchiu v krajine, lebo masy nie sú dostatočne organizované, a tak nemajú objektívne informácie o podstate prebiehajúceho politického zápasu. Preto sa rozhodli preniesť zápas na pôdu ASZ, kde mali pevné pozície (Imām 1996, s. 403).

‘Alī Šabrī sa z boja nestiahol a na mimoriadnom zasadnutí NVV ASZ, ktoré sa konalo 21. apríla 1971, vysvetlil príčiny, pre ktoré sa on a jeho kolegovia vyslovujú proti vytvoreniu ZAR. Obvinil prezidenta, že urobil významné rozhodnutie bez toho, aby sa poradil so svojimi kolegami. Vyhlásil, že tomu kroku nepredchádzalo vážne skúmanie príčin predošlého neúspešného zjednotenia so Sýriou, ktoré v Egypte zanechalo trvalú traumu, pričom medzi štátmi nového zväzu pretrvávajú aj v súčasnosti vážne ideologické a politické rozdiely (Hajkal 1975, s. 118). Ostrej kritike podrobil aj návrh ústavy Zväzu arabských republík. Na záver búrlivej diskusie za vstup Egypta do Zväzu za návrh prezidenta hlasovali iba dvaja členovia NVV ASZ (Anwar as-Sādāt a premiér Maḥmūd Fawzī), všetci ostatní boli proti, takže návrh bol zamietnutý (Ansari, 1987, s. 161).

Napriek drvivej prevahe sa však skupine ‘Alīho Šabrīho nepodarilo udržať riešenie otázky v rámci NVV ASZ. Anwar as-Sādāt trval na tom, aby bola otázka predložená Ústrednému výboru ASZ. Toto zasadnutie uskutočnené 25. apríla, sa stalo začiatkom otvorenej zrážky dvoch skupín. Prezident predniesol svoje stanovisko, ale aj tam ho zahrnuli námietkami, lebo pre naširovcov taký krok hrozil, že pri zmene zriadenia dôjde k reorganizácii štátnych orgánov a odstráneniu nežiaducich elementov. ‘Alī Šabrī vystúpil s obsiahlym prejavom, v ktorom znova predložil argumenty opozície proti zjednoteniu na základe dohodnutých podmienok. Prezident sa ohradzoval, že má právo uzatvárať zmluvy a iné orgány majú právo schváliť ich, alebo zamietnuť. V prípade nesúhlasu pohrozil, že vec predloží na referendum (Maṭar 1972, s. 27-29).

Väčšina členov ÚV sa prikláňala k podpore ‘Alīho Šabrīho, ale tomu sa nepodarilo zaistiť si ani podporu všetkých členov svojej skupiny. Napr. minister vnútra Šacrāwī Džumca sa obával, že prezident splní hrozbu a obráti sa na ľud, a to podľa neho mohlo viesť k zostreniu situácie v krajine s nepredvídateľnými následkami pre celý režim. ÚV napokon o zjednotení nehlasoval (Kňazev 1986, s. 31). Prijal kompromisné rozhodnutie, že bude vytvorená komisia na preskúmanie názorov na riešenie otázky, ktorej bude predsedáť generálny tajomník ASZ, ‘Abdalmuḥsin Abū-n-Nūr. Hoci ÚV ASZ po dlhom váhaní projekt zjednotenia jednoznačne nezamietol (As-Sādāt 1977, s. 231-232), prezident odišiel poníženy a nahnevaný. Rozhodol sa, že boj o moc sa musí raz a navždy skončiť, čím urýchlil krízu. Čo presne kríza znamenala, nebolo jasné. Nebolo isté či sa prezident musí zodpovedať ASZ za každý politický krok; nebolo jasné čo znamená nesúhlas ASZ. (Cooper 1982, s. 68-69). V spätnom pohľade je zrejmé, že samotný prezident celý projekt zjednotenia so Sýriou a Líbyou nemyslel vážne, sledoval vlastné zámery.

Následný presun sporu do národného zhromaždenia, bez ohľadu na to, kto tento krok zariadil, nevedol k riešeniu, Anwar as-Sādāt však získal taktickú prestávku na mobilizáciu svojich rezerv v zápase s opozíciou (Beattie 2000, s. 61). Ak bolo zámerom nechať vášne schladnúť, Anwar as-Sādāt to nepripustil a prestávka len posilnila jeho postavenie. Prispela aj na získanie absolútnej väčšiny poslancov na podporu jeho návrhu v národnom zhromaždení, ktorá bola v nasledujúcich dňoch rozhodujúca (Cooper 1982, s. 69). Keď zisťoval, akú podporu má v armáde zistil, že je dostatočná. Historicky, armáda nebola podriadená ASZ a ukazovalo sa, že to bude pokračovať.

Skupina °Alīho Šabrīho súhlasila s upravenou formou návrhu ako ho predložila komisia a následne aj s myšlienkou vytvorenia Zväzu, rátajúc s tým, že táto forma spôsobí Egyptu podstatne menšie škody ako možný rozkol na domácej scéne. V zrýchlenej forme boli prerokované zmeny niektorých článkov ústavy Zväzu arabských republík, takže keď sa pôvodne uvádzalo, že prezidentská rada federácie bude mať najvyššiu moc vo všetkých častiach federálneho štátu, po novom boli jej funkcie obmedzené na právo vydávať nariadenia na uvedenie do života len federálnych zákonov v rámci kompetencie federácie.⁵ A tak s trojdňovým oneskorením oproti Sýrii a Líbyi, bol návrh ústavy Zväzu arabských republík 29. apríla 1971 predložený egyptskému národnému zhromaždeniu, ktoré ho schválilo hlasmi 185 poslancov z 360, t. j. tou skupinou, o ktorú sa prezident mohol pevne oprieť (Ansari 1987, s. 161). Zároveň bol schválený aj návrh na vstup Egypta do Zväzu arabských republík. Prezident vyšiel zo sporu posilnený.

6 VYVRCHOLENIE KONFLIKTU

Prelomovým momentom v zostrojujúcom sa zápase v najvyšších sférach moci sa stali udalosti 1. mája 1971. Anwar as-Sādāt, podľa tradičného zvyku svojho predchodcu, vystúpil na oslave Heluáne (Ḥulwān), najväčšom priemyselnom centre krajiny, s prejavom, v ktorom zdôraznil, že po smrti Džamāla °Abdannāšira sa vec revolúcie stala vecou všetkého ľudu a nie nejakej skupiny (Mažhar 1997, s. 74-75). Otvorene vyhlásil, že ako zákonitý vládca berie na seba zodpovednosť za to, že za žiadnych okolností nedopustí, aby v krajine pôsobili „mocenské centrá“, ktoré by mohli ukradnúť revolúciu a nútiť ľudu svoju kuratelú (Israeli 1978, s. 40-46). Taký obrat udalostí bol pre skupinu °Alīho Šabrīho neočakávaný. V texte prejavu, s ktorým sa jej členovia oboznámili už predtým, nič podobné nebolo. Znamenalo to otvorené vyhlásenie vojny pred očami celého egyptského ľudu proti predstaviteľom, ktorí v štáte zastávali kľúčové postavenia (Ansari 1987, s. 162). Rozvíjajúc svoj útok, Anwar as-Sādāt ten istý večer oznámil odvolanie °Alīho Šabrīho zo všetkých funkcií. Týmto krokom sa pokúsil ukázať, že zákonné postavenie jeho moci je silnejšie ako

⁵ Konečné znenie návrhu ústavy ZAR uverejnil káhirský denník *Al-Džumhūrīja*, 21.8.1971.

vplyv, ktorým disponujú vedúci funkcionári ASZ, t. j. „mocenské centrá“, ako ich nazval (Mažhar 1997, s. 75).

Keď sa Anwar as-Sādāt rozhodol odvolať °Alīho Šabrīho z funkcie viceprezidenta, naznačil tým začiatok priameho útoku na celý zvyšok kolektívneho vedenia, ktorý sa rozhodol odstrániť s odôvodnením, že jeho členovia trvajú na delbe moci a bránia mu v uplatňovaní jeho ústavných práv. Reakcia ASZ a všetkých vedúcich funkcionárov okolo °Alīho Šabrīho bola mierna, čo povzbudilo prezidenta, keď sa presvedčil, že nemajú masovú podporu, aby pokračoval v útoku (Mažhar 1997, s. 84-85). °Alī Šabrī sa síce pokúsil vyhrotiť situáciu, keďže okrem vládnych funkcií bol aj členom NVV ASZ a ÚV ASZ, a tak 3. mája poslal generálnemu tajomníkovi ASZ °Abdalmuhsinovi Abū-n-Nūrovi žiadosť o preskúmanie otázky svojho uvoľnenia zo straníckych funkcií. V jeho liste sa po prvý raz objavila myšlienka, s ktorou neskoršie prišli viacerí bádatelia obdobia Anwara as-Sādāta. Napísal: „Ktokoľvek kto chce otvorene vyjadriť svoj názor, je považovaný za nepriateľa záujmov vlasti, keď sa jeho názor rozchádza s názorom prezidenta republiky a je za to potrestaný. Nakoľko mňa za člena NVV ASZ zvolil ÚV ASZ, som rozhodnutý predložiť otázku môjho odvolania z tejto funkcie na najbližšie zasadnutie ÚV“ (Mažhar 1972, s. 63). Také zasadnutie sa však už nekonalo.

Prvomájové konanie Anwara as-Sādāta mnohí bádatelia toho obdobia spájajú s očakávanou káhirskej návštevou ministra zahraničných vecí USA Williama Rogersa, ktorá sa mala začať 5. mája. Prezident zjavne počítal s tým, že Washington s potešením zaregistruje odstránenie °Alīho Šabrīho „muža Moskvy“ v Egypte, ako ho následne prezidentská propaganda začala nazývať za jeho dôsledný postoj v súvislosti s nutnosťou posilnenia priateľstva Egypta so ZSSR (Shoukri 1981, s. 52). Odvolanie °Alīho Šabrīho nemalo nijaké vážne následky. Jeho skupina sa ukázala iba ako veľká byrokratická sila, mimoriadne slabá v politickom vzťahu. Iba organizácie ASZ Káhiry a Gízy vystúpili s výzvou na zjednotenie ľavicových síl, na pritiažnutie ľudových mäs na obranu naširovských výdobytkov (Mažhar 1997, s. 80-81). Táto výzva však bola zamietnutá vedením naširovcov, ktorí v konečnom dôsledku považovali taký spôsob konania za sprisahanie. Kňazev (1986, s. 33) uvádza, že podľa hodnotenia Fu'āda Mažara a Luťfīho al-Chūlīho to vyzeralo akoby jedna aj druhá strana uzavreli gentlemanskú dohodu – obmedziť sa rámcom palácového prevratu a nevťahovať do svojho zápasu ľudové masy. V tomto napätom období – keď si prezident 26. apríla pozval generála Muḥammada Fawzīho a oznámil mu že 20. máj stanovil ako predbežný dátum na realizáciu bojového plánu Granit – žili jeho oponenti v presvedčení, že nová vojna s Izraelom je na spadnutie (Fawzī 1986, s. 203).

V Káhire zaregistrovali priaznivý postoj Washingtonu k egyptským podmienkam na znovuo tvorenie plavby v prieplave.⁶ Anwarovi as-Sādátovi sa zdalo,

⁶ Káhirský denník Egyptian Gazette, 3. apríla 1971.

že prelom vo vzťahoch s USA má na dosah ruky. Jeho diplomacia – zmes pružnosti a tvrdohlavosti, opatrnosti a hrozby, hlásenie sa k arabskej jednote – sa zásadne odlišovala od jednostrannej politiky uplynulých rokov (Rubinstein 1977, s. 143). Na konci marca Káhiru navštívil námestník ministra zahraničných vecí USA, Joseph Sisco. Jeho návšteva bola z hľadiska Štátneho departmentu natoľko sľubná, že sám minister William Rogers si na začiatok mája naplánoval cestu do Káhiry. Anwara as-Sādāta to natoľko potešilo, že túto skutočnosť oznámil už vo svojom prvomájovom prejave. V tom čase však už minister nemal v Bielom dome podporu a dostal sa do tieňa Henryho Kissingera a štáb Národnej bezpečnostnej rady (NSC), takže väčšinu významných medzinárodných rokovaní zabezpečoval Biely dom. William Rogers, ako uznávaný právnik však veril, že vďaka svojim skúsenostiam dokáže prispieť k urovnaniu na Blízkom východe (Rubinstein 1977, s. 143-144).

William Rogers v rámci návštevy Blízkeho východu zavítal do Káhiry 4. mája 1971 ako druhý minister zahraničných vecí USA od návštevy J. F. Dullesa v máji 1953. Na adresu iniciatívy Anwara as-Sādāta uviedol, že v USA vládne presvedčenie, že za súčasnej atmosféry bude ľahšie dospieť k urovnaniu ako predtým a rušivým faktorom je iba sovietska prítomnosť v Egypte (Rijād 1984, s. 365). Bolo zrejmé, že neprišiel so žiadnymi novými návrhmi; stále opakoval starú pesničku o „čiastočnom riešení“, ktoré znamenalo neohraničené predlžovanie prímeria, obnovenie plavby v prieplave a obmedzený izraelský ústup. Tieto podmienky boli pre Egypt neprijateľné. Podľa názoru Egyptanov mal Izrael kladne reagovať na Jarringove návrhy a súhlasiť so stiahnutím sa vo dvoch etapách. V prvej sa mal stiahnuť za líniu al-^oArīš – Ra’s Muḥammad (južný cíp Sinajského polostrova), po ktorom Egyptania začnú čistiť prieplav a egyptské vojská sa presunú na jeho východný breh. V druhej etape sa mal Izrael stiahnuť zo zvyšku sinajského polostrova a z pásma Gazy. Jednotky OSN by dohliadali na sťahovanie sa a budú umiestnené v pásme Gazy a v Šarm aš-Šajchu. Po ukončení týchto dvoch etáp bude možné pristúpiť k dohode o demilitarizovaných zónach a k predĺženiu prímeria. Ak sa Izrael úplne nestiahne, Egypt si vyhradzuje právo oslobodiť okupované územia silou (Hajkal 1975, s. 121).

Minister zahraničných vecí Maḥmūd Rijād sa vrátil k najnovším návrhom Gunnara Jarringa, podľa ktorých sa Egypt má písomne zaviazat’ k mierovému riešeniu a Izrael k stiahnutiu sa v súlade s rezolúciou 242. Zdôraznil, že Egypt rezolúciu prijal, ale Izrael ju odmietol a USA mu napriek tomu dodávajú zbrane. Rogers uviedol, že administratíva si želá mier, ale nie je schopná zatlačiť na Izrael. Maḥmūd Rijād mu odpovedal, že jedinou účinnou formou nátlaku na Izrael by bolo americké embargo na dovoz zbraní. Ako sa dalo očakávať, Rogersova následná návšteva Izraela bola bezvýsledná: pre rozdielnosť rokovacích východísk obidvoch strán nebol schopný presvedčiť Izraelčanov, aby prijali komplexné riešenie na všetkých frontoch (Taylor 1982, s. 50). Bolo zrejmé, že USA ustúpili politickému tlaku vyvíjanému židovskou loby, čo sa prejavilo podstatným zvýšením americkej vojenskej a hospodárskej pomoci

Izraelu (Khoury 1976, s. 367). Prezident musel priznať, že Egyptu zostal iba jediný spoľahlivý podporovateľ – ZSSR.

Muḥamad Fawzī navštívil prezidenta 9. mája a oznámil mu, že bojové operácie sa môžu začať 2. júna a dostal pokyn, aby zvolal jednu polovicu dôstojníckeho zboru 11. mája a druhú 12. mája, v rámci konečných vojenských príprav. Prezident spomenul aj napätie na domácej politickej scéne a že v dohľadnej dobe sa bude musieť zbaviť asi sto osôb, z čoho generál usúdil, že má na mysli svojich oponentov v Ústrednom výbore ASZ (Beattie 2000, s. 61). Prezident vzal generála na ďalšiu tajnú schôdzku, na ktorej sa zúčastnili predseda vlády a minister zahraničných vecí a Američania Joseph Sisco a Donald Bergus. Keď Joseph Sisco tlmočil izraelskú odpoveď na egyptské mierové návrhy zo 4. februára, generál Fawzī si vypočul nielen tvrdé podmienky, ktoré Izrael žiadal za predbežnú dohodu, ale bol priamym svedkom takmer bezhraničnej dôvery prezidenta, že ju Američania zaistia (Fawzī 1986, s. 206). Anwar as-Sādāt mal potom ešte súkromný rozhovor s Josephom Sisco, kde priznal, že velenie armády odmieta dočasné riešenia, pokiaľ egyptské jednotky nebudú ovládať obidva brehy priplavu (Beattie 2000, s. 64).

Dňa 12. mája mal prezident odcestovať do provincie al-Buḥajra, kde sa mal stretnúť s roľníkmi vo veci agrárnej reformy. Túto príležitosť chcel minister poľnohospodárstva Sajjid Marṯi využiť na to, aby zistil ako roľníci vnímajú prezidentovo odvolanie cAlīho Ṣabrīho. Minister pripravil pre prezidenta slávnostné privítanie, aby priebeh návštevy vyznel podľa očakávania (Marṯi 1978, s. 650). V tom istom čase sa stretli minister vnútra Ṣaṣrāwī Džumʿa, minister pre prezidentské záležitosti Sāmī Ṣaraf a generálny tajomník ASZ ʿAbdalmuḥsin Abū-n-Nūr, aby pripravili slávnostné privítanie prezidenta v Damanhūre (Maḥzar 1997, s. 85). Ráno 12. mája, keď Sajjid Marṯi čakal na prezidenta, dostal správu, že prezident musel návštevu zrušiť pre hlásenie o pripravovanom útoku. (Marṯi 1978, s. 650). Prezident, ktorý sa v súvislosti s prípravami na zúčtovanie s „mocenskými centrami“ dozvedel o tajnom odpočúvaní telefónnych rozhovorov, v ten deň odišiel na návštevu vojenských jednotiek v tábore neďaleko Suezu v sprievode generálov Muḥammada Fawzīho, ministra obrany a Muḥammada Aḥmada Ṣādiqa, NGŠ. Generál Ṣādiq, ktorý už vedel, že sa niečo chytá, využil príležitosť, aby súkromne oznámil prezidentovi: „Chápeme Vašu situáciu“. To stačilo.

Sāmī Ṣaraf bol 13. mája bol pozvaný k prezidentovi. Vtedy už vedel, že pozvanie dostal aj genmjr. Mamdūḥ Sālīm, guvernér Alexandrie. U prezidenta si Sāmī Ṣaraf vypočul nahrávku telefonického rozhovoru dvoch funkcionárov ASZ Gīzy, v ktorom jeden referoval druhému obsah rozhovoru s ministrom vnútra s nelichotivým obsahom pre prezidenta (Imām 1983, s. 283). Po skončení nahrávky prezident povedal Sāmīmu Ṣarafovi, že sa rozhodol ministra vnútra odvolať. Požiadal ho, aby Ṣaṣrāwīmu tlmočil rozhodnutie, že novým ministrom vnútra bude Mamdūḥ Sālīm (Maḥzar 1997, s. 86). Sāmī Ṣaraf odvetil, že v tom prípade aj on sám podá demisiu (Hajkal 1975, s.

123). Ešte v to popoludnie si prezident pozval veliteľa Republikánskej gardy, genpor. al-Lajtího Nāšifa. Keď mu oznámil mu, že sa rozhodol zlikvidovať „mocenské centrá“, generál zahlásil, že všetko je pripravené podľa schváleného plánu (Mazhar 1997, s. 87).

Neskoro večer 13. mája káhirský rozhlas oznámil nečakanú správu, že Ša‘rāwī Džum‘a rezignoval na funkciu podpredsedu vlády a ministra vnútra. Následne, ako protest proti odvolaniu ministra vnútra, demisiu podali aj Sāmī Šaraf, Muḥammad Fā’iq, Sa‘d Zājid a Ḥilmī as-Sa‘īd a abdikačné listiny poslali prezidentovi prostredníctvom jeho tajomníka Ašrafa Marwāna (Imām 1983, s. 308). Prezident o týchto demisiách nebol vopred informovaný. Zakrátko bola vydaná správa o uvoľnení ‘Abdalmuḥsina Abū-n-Nūra z funkcie generálneho tajomníka ASZ, Labība Šuqajra z funkcie predsedu národného zhromaždenia, Dījā’addīna Dāwuda, člena NVV ASZ a genplk. Muḥammada Fawzīho z funkcie ministra obrany (Mazhar 1997, s. 89-90). Za ministra obrany prezident okamžite vymenoval genpor. Muḥammada Aḥmada Šādiqa a reaktivoval genmjr. Aḥmada Ismā‘īla ‘Alīho, ktorého vymenoval ho za riaditeľa tajnej služby (Hajkal 1975, s. 125). Skupina nāširovcov sa domnievala, že veľmi krehká rovnováha, ktorá sa v Egypte vytvorila po smrti Džamāla ‘Abdannāšira, môže vypadnutím jedného a toľž viacerých článkov v politickom systéme štátu viesť k mocenskej kríze. Táto chybná úvaha vychádzala z predpokladu, že ak Anwar as-Sādāt neprijme ich demisie, ich postavenie voči nemu sa posilní. V opačnom prípade v krajine vznikne ústavná kríza, ktorá prinúti prezidenta odstúpiť (Kňazev 1986, s. 33).

Anwar as-Sādāt však reagoval rýchlo a rozhodne. Za ministra pre veci národného zhromaždenia vymenoval Muḥammada ‘Abdassalāma az-Zajjāta, ktorý mal plniť aj úlohy ministra informácií a poveril ho kontrolou rozhlasu a televízie. Náčelník generálneho štábu armády, genpor. Muḥammad Aḥmad Šādiq, ktorý bol lojálny prezidentovi, bol vymenovaný za ministra obrany. Ministrom vnútra sa stal Mamdūh Sālim. Viacerí funkcionári, ktorí podali demisiu, alebo boli odvolaní, boli zadržaní a internovaní. Ich miesta zaujali ľudia verní prezidentovi. Podľa oficiálnej verzie prezidentovi pomohla náhoda. Dôstojník bezpečnosti Tāhā Zakī mu osobne odovzdal magnetofónové nahrávky telefonických rozhovorov urobené na príkaz Ša‘rāwīho Džum‘u v prezidentovom dome a tiež záznam rozhovorov samotných členov kolektívneho vedenia (Mazhar 1997, s. 110-111). Podľa všetkého akcia s nahrávkami bola urobená spolupracovníkmi prezidenta, ktorým sa podarilo zaistiť si podporu viacerých spolupracovníkov ministra vnútra. Čoskoro vyšlo najavo, že policajný dôstojník bol synovcom prezidentovho osobného tajomníka Farīda ‘Abdahlāfīza.

Konali sa aj vystúpenia proti prezidentovi. Organizovala ich druhá garnitúra vedenia ASZ, ktorá mala obmedzené možnosti dosah a za neúčasti vedúcich funkcionárov rýchlo zapadli. Fu‘ād Maṭar pripomenul „egyptská realita je taká, že kto nie je v mocenských štruktúrach, toho slovo nemá váhu. Je silný len dovtedy kým tam

má stoličku, aj keď rozheganú. Časom sa môže opraviť, ale keď už nie je, tento predstaviteľ už nemá žiadnu nádej na posilnenie svojej úlohy v mocenskom systéme“ (Maṭar 1972, s. 62). Obdobie kolísania mnohých reformistov sa skončilo – hrnuli sa do tábora víťaza. Lojalitu prezidentovi sa ponáhľali sa vyjadriť poslanci národného zhromaždenia zastupujúci zámožné spoločenské skupiny Horného Egypta a delty Nílu. Odpadlík spomedzi nāširovcov vyššej garnitúry, Ḥāfīz Badawī, zastávajúci vo vláde Džamāla ʿAbdannāšira funkciu ministra sociálnych vecí, predsedal parlamentným schôdzam, na ktorých boli zbavení poslaneckej imunity predseda národného zhromaždenia Dr. Labīb Šuqajr a dvaja jeho podpredsedovia (Ansari 1987, s. 166). Iba dvanásť poslancov sa odvážilo vystúpiť proti odsúdeniu „centier moci“.

7 ZÁVER – PREZIDENT ZAVÁDZA AUTOKRATICKÝ SYSTÉM

Ako mohla skupina nāširovcov disponujúca drvivou početnou prevahou v riadiacich kruhoch utrpieť porážku v zápase s Anwarom as-Sādātom? Predovšetkým pre slabú organizáciu. Okrem toho nāširovci boli presvedčení, že prezident má obmedzené možnosti a čoskoro sám bude nútený opustiť svoj vysoký úrad. Ľahkovážne zhodnotili postoje tých triednych síl, ktoré sa v tom čase stali oporou prezidenta – domácu malú a strednú buržoáziu a skorumpovanú časť štátneho aparátu (Kňazev 1986, s. 34-35). Charakterizujú situáciu vzniknutú v tom čase vo vedení, Muḥammad Ḥasanajn Hajkal poukázal na to, že „na samom začiatku konflikt, ktorý rozdelil týchto činiteľov a prezidenta na dva nepriateľské tábory, sa vôbec netýkal jednoty s Líbyou, vzťahov so ZSSR alebo inej zásadnej otázky. Zo strany nāširovcov nešlo o prípravu prevratu s cieľom zvrhnúť prezidenta. Bol to zápas o moc medzi novým prezidentom, snažiacim sa posilniť vlastné postavenie a skupinou jeho bývalých kolegov, ktorí sa rozhodli – v zmysle kolektívneho vedenia – udržať si v rukách kontrolu na pomermi v štáte a neváhali kritizovať jednostranné kroky prezidenta keď cítili, že sa odláňa od nāširovskej línie (Heikal 1978, s. 225). Slovo prevrat sa hodí skôr na čin prezidenta, ktorý sa síce oháňal demokraciou, ale sám sa zbavil opozície prevratom, aby mohol vládnuť ako diktátor.

Taktika Anwara as-Sādāta vo vzťahu k ʿAlīmu Šabrīmu, ktorého on – nie bez príčiny – považoval za hlavu nāširovských činiteľov, bola úspešná. Vymenovanie ʿAlīho Šabrīho za viceprezidenta republiky malo za cieľ obmedziť jeho exekutívnu činnosť a nedať mu možnosť, aby sa postavil na čelo opozície. Hoci sám ʿAlī Šabrī videl v prezidentovi človeka, ktorý si dal za cieľ pochovať nāširizmus a otvorene vyzýval zbaviť sa ho, viacerí v jeho okolí vyjadrovali názor, že v krajine sú aj reakčnejší činitelia ako je Anwar as-Sādāt, a v prvom rade tým je nutné zabrániť, aby si posilnili pozície. Netreba si však myslieť, že táto skupina bola skutočným nositeľom pokrokového smerovania. Mnohí z tých, ktorí sa v období Džamāla ʿAbdannāšira hlásili k ľavici, robili to z konjunkturálnych príčin. V skupine prebiehal skrytý zápas medzi prívržencami rozličných ideologických smerov. Jej vodcovia, ktorým chýbala

hlbka politického myslenia, neboli schopní presadiť myšlienku pevného zväzku ľavicových síl, ktorý by sa opieral o podporu ľudových mäs (Kňazev 1986, s. 35). Jedným z rozhodujúcich faktorov víťazstva Anwara as-Sādāta v zápase s „centrami moci“ bola podpora armády. Vojakov hnevalo, že zatiaľ čo oni sedia v zákopoch, politici strácajú čas mocenskými šarvátkami. Armáda, rovnako ako ľudové masy, si mysleli, že menším zlom v tomto zápase bude víťazstvo zákonnej moci, t. j. prezidenta. V tom čase ešte nebolo zjavné, že prezident budujúci si legitimitu a postavenie tým, že sa okázalo hlási k odkazu svojho predchodcu, nehanebne zrádza jeho ideály a ideály revolúcie 1952.

Upevnenie postavenia Anwara as-Sādāta po smrti Džamāla ʿAbdannāšira bolo uľahčené tým, že zo známych funkcionárov nāširovskej éry v roku 1970 pri moci zostali v zásade ľudia z druhej línie Slobodných dôstojníkov, z policajného aparátu a bezpečnostných služieb, atď. Títo predstavitelia – Šaʿrāwī Džumʿa, Sāmī Šaraf – dokonca aj ʿAlī Šabrī sa držali v úzadí a vo verejnosti nepatrili k populárnym osobnostiam. Je fakt, že ʿAlī Šabrī kompenzoval nedostatok popularity mimoriadnou výkonnosťou a politickým citom. Na rozdiel od Anwara as-Sādāta, však nebol v roku 1952 členom RRV. To, že Anwar as-Sādāt bol členom prvej garnitúry Slobodných dôstojníkov – aj keď nevelmi významným – a potom jeho vymenovanie za viceprezidenta, dávali jeho činom povahu zákonnosti tak na politickej, ako aj na morálnej úrovni. Liberálna inteligencia a časť ľavicových síl sa dali uniesť heslami Anwara as-Sādāta o „nadvláde zákona“, o liberalizácii spoločenského života, hoci on sám prejavil najväčšiu snahu riadiť krajinu autoritárskymi metódami, prostredníctvom osobnej moci. Mimochodom, keď ʿAlī Šabrī a jeho skupina, ktorú prezident obvinil z pokusu uchvátiť moc, sa snažili o to, aby fungovali ústavné orgány, aby sa moc uplatňovala nie osobne prezidentom, ale bola rozdelená medzi ASZ, národné zhromaždenie a ďalšie štátne orgány, stali sa pre neho úhlavnými nepriateľmi.

Vytýčenie hesla „demokratizácie spoločenského života“ vôbec nebránilo prezidentovi tvrdo a autoritársky sa porátať so svojimi oponentmi. ʿAlī Šabrī, Šaʿrāwī Džumʿa a ďalší boli zatknutí 15. mája 1971 a zakrátko postavení pred súd a obvinení z vlastizrady napriek tomu, že prispeli svojím dielom do tvorby a rozvoja nezávislého, pokrokového egyptského štátu, do boja proti izraelskej agresii atď. Hlavným dôkazom v procese boli spomenuté záznamy telefonických rozhovorov obvinených. Obsah rozhovorov zaznamenaných na páskach však nestačil na vznesenie takých závažných obvinení. Kuvajtské noviny *al-Anbāʿ* (Správy) 16. júla 1983 uverejnili tieto záznamy v plnom znení. Na základe vety ʿAlīho Šabrīho „tento človek (Anwar as-Sādāt) môže zapredať krajinu Izraelčanom alebo Američanom a my sa o tom dozvieme z novín, zabráň tomu, Šaʿrāwī“, generálny prokurátor Muṣṭafā Abū Zajd Fahmī obvinil obidvoch z velezrady (Kňazev 1986, s. 36). Ako poznamenal Muḥammad Ḥasanajn Hajkal, dokumenty z procesu neobsahovali žiaden pádny dôkaz o príprave prevratu. Podľa slov Muḥammada ʿAbdassalāma az-Zajjāta, ktorý sa zúčastnil na vyšetrovaní

tohto prípadu, tak on, ako aj prokurátor Muḥammad Māhir Ḥasan dospeli k záveru, že žiaden boj o moc neexistoval. Nebol dôvod obviňovať „mocenské centrá“ zo zrady a odsúdiť ich na smrť. Vtedy Anwar as-Sādāt odvolal z vyšetrovania prípadu Muḥammada Māhira Ḥasana a poveril ním Abū Zajda Fahmīho (Fawzī 1993, s. 29). Ten neskôr priznal, že súdny proces organizovaný prezidentom, nebol výsledkom odhaleného protištátneho sprisahania, ale bol vyfabrikovaný.⁷

Dôkazy o tom, že Anwar as-Sādāt naliehavo hľadal dôvody na to, aby sa zbavil významných predstaviteľov naširovskej éry, sa nachádzajú aj v jeho memoároch. „Od 16. októbra 1970 do 11. mája 1971 bolo mnoho príčin na zbavenie sa „mocenských centier“. Nemal som však presvedčivé dôkazy. Iba 11. mája mi policajný dôstojník priniesol záznamy rozhovorov, z ktorého sa dalo vyrozumieť, že sa pripravuje sprisahanie“ (As-Sādāt 1978, s. 236-237). Týždeň pred udalosťami 15. mája si Anwar as-Sādāt pozval Abū Zajda Fahmīho a hovoril mu o nutnosti „zabezpečiť“ z právneho hľadiska likvidáciu popredných, prezidentovi nevyhovujúcich, významných štátnych a politických činiteľov, ktorí figurovali doteraz v procese ako „mocenské centrá“ (Kňazev 1986, s. 36-37). A iba principiálne stanovisko súdov neumožnilo prezidentovi poslať obvinených na šibenicu.

Uväznenie „mocenských centier“ vyvolalo masovú čistku v ASZ, v prostriedkoch masovej informácie, v orgánoch kultúry, v mládežníckych a odborových organizáciách od pokrokových elementov. Za mreže sa dostalo mnoho činovníkov, ktorí nemali s Alīm Šabrīm nič spoločné. Známy egyptský znalec práva Iṣmat Sajfaddawla sa nazdáva, že 15. mája sa v Egypte odohralo niečo pripomínajúce palácový prevrat, t. j. násilnú zmenu vykonanú zhora (Sajfaddawla 1979, s. 170). Jednako tieto udalosti neboli vykonané samotným prezidentom. Za prevratom stála nezanedbateľná spoločenská sila, ktorá mu zaistovala zákonné a ideologické krytie. Pri hodnotení májových udalostí Ḥusajn aš-Šāfiī uvádza, že takýto postup prezidenta sa dal očakávať, lebo na uspokojovanie síl, v prospech ktorých to robil, musel rozhodovať sám. Anwar as-Sādāt tým, že Egypt zbavil skupiny vplyvných mužov, mohol vnútiť Egyptu politiku, o ktorej nebolo možné diskutovať (Al-Imām 2000, s. 178). Podľa egyptskej ľavice bol prevrat 15. mája vykonaný pravicovými, prozápadnými silami a v skutočnosti sa dávno pripravoval. Mal rovnaký cieľ ako izraelská agresia v roku 1967 – zbaviť egyptskú revolúciu jej nezávislého, pokrokového smerovania (Kňazev, 1986, s. 37).

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ANSARI, H. (1987): *Egypt, the Stalled Society*. Káhira: The American University in Cairo Press, 1987.
2. BEATTIE, K. J. (2013): *Egypt during the Sadat Years*. New York: Palgrave, 2000.

⁷ Káhirský denník *Al-Ahrām*, 22. februára 1984.

3. COOK, S. A. (2013): *The Struggle for Egypt. From Nasser to Tahrir Square*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2013.
4. COOPER, M. N. (1982): *The Transformation of Egypt*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1982.
5. AD-DĪB, F. (1986): *‘Abdannāšir wa tawrat Lībijā*. [‘Abdannāšir a líbyjská revolúcia]. Káhira: Dār al-mustaqbal al-‘arabī, 1986.
6. EBAN, A. (1992): *Personal Witness: Israel Through my Eyes*. New York: Putnam, 1992.
7. FAWZĪ, M. (1986): *Istrātīdžijāt al-mušālaḥa. Al-Džuz’ at-tāliṯ min muḍakkirāt al-farīq awwal Muḥammad Fawzī*. [Stratégia urovnania. Druhý diel memoárov generálplukovníka Muḥammada Fawzīho]. Káhira: Dār al-mustaqbal al-‘arabī, 1986.
8. FAWZĪ, M. (1993): *Al-farīq aš-Šādī wa asrār aš-šidām ma‘a as-Sādāt*. [Generálporučík aš-Šādī a pozadie zrážky s as-Sādátom]. Káhira: Šarikat aṭ-ṭibā‘a al-‘arabīja al-ḥadīṯa, 1993.
9. FINKLESTONE, J. (1996): *Anwar Sadat. Visionary who Dared*. London: Frank Cass, 1996.
10. FREEDMAN, R. O. (1982): *Soviet Policy Toward the Middle East Since 1970*. New York: Praeger, 1982.
11. GOMBÁR, E. – BAREŠ, L. – VESELÝ, R. (2021): *Dějiny Egypta*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2021.
12. HAJKAL, M. Ḥ. (1975): *Aṭ-ṭarīq ilā ramaḍān*. [Cesta k ramaḍānu]. Bejrút: Dār an-Nahār li-n-našr, 1975.
13. HAJKAL, M. Ḥ. (1993): *Uktūbar 73. As-silāḥ wa as-sijāsa*. [Október 73. Zbrane a politika]. Káhira: Markaz al-Ahrām li-t-tardžama wa-n-našr, 1993.
14. HINNEBUSCH Jr, R. A. (1985): *Egyptian Politics under Sadat. The post-populist development of an authoritarian-modernizing state*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
15. HEIKAL, M. (1978): *Sphinx and Commissar. The Rise and Fall of Soviet Influence in the Arab World*. London: Collins, 1978.
16. EL-HUSSINI, M. M. (1987): *Soviet-Egyptian Relations, 1945 – 85*. London: Macmillan Press, 1987.
17. IMĀM, A. (1983). *Inqilāb 15 mājū. Al-qišša al-kāmila*. [Prevrat 15. mája. Úplný príbeh]. Káhira: Dār al-mawqif al-‘arabī, 1983.
18. IMĀM, A. (1996): *Sāmī Šarafjataḥaddaṭ. ‘Abdannāšir kajfa ḥakama Mišr?*, [Sāmī Šaraf rozpráva: ‘Abdannāšir ako vládol Egyptu?]. Káhira: Al-Madbūlī aš-šaḡīr, 1996.
19. AL-IMĀM, Š. (2000): *Ḥusajn aš-Šāfi ‘ī šāhid ‘alā talāṯat ‘ušūr*. [Ḥusajn aš-Šāfi‘ī svedok troch epoch]. Káhira: Madbūlī aš-šaḡīr, 2000.
20. ISRAELI, R. (1978): *The Public Diary of President Sadat. Part One. The Road to War (October 1970 – October 1973)*. Leiden: E. J. Brill, 1978.
21. ISRAELI, R. (1985): *Man of Defiance. A Political Biography of Anwar Sadat*. Totowa, New Jersey: Barnes & Noble Books, 1985.
22. KHOURI, F. (1976): *The Arab-Israeli Dilemma*. New York: Syracuse University Press, 1976.

23. KŇAZEVA, A. G. (1986): *Jegipet posle Nasera, 1970 – 1980*. Moskva: Izdatel'stvo „Nauka“, 1986.
24. MANSFIELD, P. (1978): *The Arabs*. London: Penguin Books, 1992.
25. MAR'Ī, S. (1978): *Awrāq sijāsija*. [Politické listy]. Diel III. Káhira: Al-Maktab al-miṣrī al-ḥadīṭ, 1978.
26. MAṬAR, F. (1972): *Ajna ašbaḥa Džamāl 'Abdannāšir fī džumhūrījat as-Sādāt?* [Kde zostal Džamāl 'Abdannāšir v Sādátovej republike?]. Bejrút: al-Mu'assasa al-^oarabīja li-d-dirāsāt wa-n-našr, 1972.
27. MAZHAR, S. (1997): *Qiššat aš-širā' bajna as-Sādāt wa ridžāl 'Abdannāšir*. [Príbeh zápasu medzi as-Sādátom a mužmi 'Abdannāšira]. Káhira: Maktabat Madbūli, 1997.
28. RIAD, M. (1981): *The Struggle for Peace in the Middle East*. London: Quartet Books, 1981.
29. RIJĀD, M. (1984): *Mudakkirāt Maḥmūd Rijād, 1948 – 1978*. [Spomienky Maḥmūda Rijāda]. Diel I. Káhira: Dār al-mustaqbal al-^oarabī, 1984.
30. RIJĀD, M. (1986): *Mudakkirāt Maḥmūd Rijād*. [Spomienky Maḥmūda Rijāda]. Diel II. *Al-amn al-qawmī al-^oarabī .. bajna al-indžāz wa-l-fašal*. [Arabská národná bezpečnosť .. úspechy a neúspechy]. Káhira: mustaqbal al-^oarabī, 1986.
31. RIJĀD, M. (1986): *Mudakkirāt Maḥmūd Rijād*. [Memoáre M. R.]. Diel III., *Amrīkā wa al-^oArab*. [Amerika a Arabi]. Bejrút: Dār al-mustaqbal al-^oarabī, 1986.
32. RUBINSTEIN, A. Z. (1977): *Red Star on the Nile. The Soviet-Egyptian Influence Relationship since the June War*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1977.
33. AS-SĀDĀT, A. (1978): *Baḥṭ 'an ad-dāt. Qiššat ḥajātī*. [Hľadanie identity. Príbeh môjho života]. Káhira: al-Maktab al-miṣrī al-ḥadīṭ li aṭ-ṭibā'a wa an-našr, 1978.
34. SAJFADAWLA, I. (1979): *Al-aḥzāb wa muškilat ad-dīmuqrāṭīja fī Mišr*. [Strany a problém demokracie v Egypte]. Bejrút, 1979.
35. SHOUKRI, G. (1981): *Egypt: Portrait of a President. Sadat's Road to Jerusalem*. London: Zed Press, 1981.
36. SORBY, K. R. (2014): Anwar as-Sādāt a príčiny vedúce k vojne v októbri 1973. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2014, roč. 12, č. 3, s. 237-253.
37. SORBY, K. R. – SORBY ml., K. (2011): *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971 – 1990)*. Bratislava: Ekonóm, 2011.
38. TAYLOR, A. R. (1982): *The Arab Balance of Power*. New York: Syracuse University Press, 1982.
39. TYLER, P. (2012): *Fortress Israel. The Inside Story of the Military Elite who Run the Country and why they Can't Make Peace*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2012.